

BOLALARDA ILMIY-TEXNIK, IJODIY QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISH.

Sharipova Xakimaxon

Farg'ona davlat universiteti Ingliz tili va adabiyot fakulteti 2-kurs

Annotatsiya: Mustaqillik yillarida respublikamizda ta'lim tarbiya sohasida amalga oshirilgan islohatlar va bu borada yaratilayotgan imkoniyatlar nihoyatda kengayib bugungi kunda davlatimiz siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Jumladan uzluksiz ta'limning dastlabki bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'lim sohasining ayni paytdagi rivojlanishi buning yorqin isbotidir.

Kalit so'zlar: ijodiy fikrlash, ijodiy qobiliyatlar, kognitiv qiziqishlar, tasavvur, faoliyat, o'yin.

Ijodkorlik yangi o'rganish mavzusi emas. Biroq, ilgari jamiyatda odamlarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida ehtiyoj yo'q edi. Iste'dodlar o'z-o'zidan paydo bo'ldi, adabiyot va san'at durdonalari, ilmiy kashfiyotlar, ixtirolar yaratildi va shu bilan rivojlanayotgan insoniyat madaniyati ehtiyojlarini qondirdi. Bizning davrimizda vaziyat tubdan o'zgardi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti davrida hayot rang-barang va murakkablashib bormoqda. Bu esa odamdan qoliplashgan odatiy harakatlarni emas, balki harakatchanlikni, fikrlashning moslashuvchanligini, tez yo'naltirilganligini va yangi sharoitlarga moslashishini, katta va kichik muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvni talab qiladi. Zamonaviy dunyoda insonning ijodiy qobiliyatlari uning intellektining eng muhim qismi sifatida tan olinishi kerak. Insoniyat tomonidan to'plangan madaniy qadriyatlar odamlarning ijodiy faoliyati natijasidir. Kelajakda insoniyat jamiyatining qay darajada rivojlanishini yosh avlodning ijodiy salohiyati belgilab beradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida yaratilgan shart sharoitlar, ushbu tizim uchun zarur bo'lgan zamonaviy texnologiyalar, didaktik materiallar va o'yinchoqlar bilan muntazam ta'minlanib borishining davlat nazoratida bo'lishi kishini quvontiradi. Maqsad esa bitta bolalarni barkamol tarzda voyaga yetkazish ularni maktab ta'limiga tayyorlash samaradorligini oshirishdir. Maktabgacha yosh - bu o'zini yorqin ifoda etish, ijodiy qobiliyatlarni namoyon qilish, bolaning ijodkorligini rivojlantirish uchun eng qulay davr hisoblanadi. Bugungi kunda MTT tarbiyachilarining eng ustuvor vazifalaridan biri "Ijodkor bolani" tarbiyalashdir. Bu jarayon qanchalik erta boshlansa samarasi shunchalik barvaqt namoyon bo'ladi va bolaning butun hayotiga ijobiy ta'sir qiladi. Ijodkorlik yangi tadqiqot predmeti emas. Biroq, ilgari jamiyatda odamlarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida ehtiyoj yo'q edi. Iste'dodlar o'z-o'zidan paydo bo'ldi, adabiyot va san'at durdonalari, ilmiy kashfiyotlar, ixtirolar yaratildi va shu

bilan rivojlanayotgan insoniyat madaniyati ehtiyojlarini qondirdi. Bizning davrimizda vaziyat tubdan o'zgardi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti davrida hayot tobora rang-barang va murakkablashib bormoqda. Bu esa odamdan qoliplashgan odatiy harakatlarni emas, balki harakatchanlikni, fikrlashning moslashuvchanligini, tez yo'naltirilganligini va yangi sharoitlarga moslashishini, katta va kichik muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvni talab qiladi. Zamonaviy dunyoda insonning ijodiy qobiliyatlari uning intellektining eng muhim qismi sifatida tan olinishi kerak. Insoniyat tomonidan to'plangan madaniy qadriyatlar odamlarning ijodiy faoliyati natijasidir. Kelajakda insoniyat jamiyatining qay darajada rivojlanishini yosh avlodning ijodiy salohiyati belgilab beradi. Tarbiyachi pedagoglar taqlid qilish ijodkorlikni shakllantirishning asosiy mexanizmi ekanligini unutmasligi kerak. Bu shuni anglatadiki, bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun unga yaqin odamlar orasida bola o'zini tanitadigan ijodiy shaxs bo'lishi kerak. Bola uchun ijodiy xulq-atvor namunasi sifatida nafaqat ota-onalar (yoki ota-onalardan biri), balki boshqa kattalar ham (o'qituvchilar, oila do'stlari va boshqalar) harakat qilishlari mumkin. Agar bolalar uchun ota-onalar ko'proq ijodiy xususiyatlarga ega bo'lgan "ideal qahramon" bo'lsa, ayniqsa samarali bo'ladi. Aslini olganda "Ijodkorlik" - bu har xil turdagi ijodiy faoliyatning muvaffaqiyatini belgilaydigan shaxsning individual fazilatlarini.

Qobiliyatlarni shakllantirish haqida gapirganda, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini qaysi yoshda rivojlantirish kerakligi masalasiga to'xtalib o'tish kerak. Psixologlar turli xil atamalarni chaqirishadi. Ijodiy qobiliyatlarni juda erta yoshdan boshlab rivojlantirish kerak degan faraz mavjud. Bu gipoteza fiziologiyada o'z tasdig'ini topdi. Bolaning miyasi ayniqsa tez o'sadi va hayotining birinchi yillarida "pishadi". Bu kamolot, ya'ni miya hujayralari sonining o'sishi va ular orasidagi anatomik bog'lanishlar mavjud tuzilmalar ishining xilma-xilligi va intensivligiga ham, yangilarining shakllanishiga atrof-muhit tomonidan qanchalik rag'batlantirilishiga bog'liq. Bu "pishish" davri tashqi sharoitlarga nisbatan eng yuqori sezuvchanlik va plastika, rivojlanish uchun eng yuqori va keng imkoniyatlar davri hisoblanadi. Bu inson qobiliyatlari rivojlanishining boshlanishi uchun qulay davr. Ammo bola faqat ushbu kamolotning "lahzasi" uchun rag'bat va sharoitlar mavjud bo'lgan qobiliyatlarni rivojlantira boshlaydi. Sharoitlar qanchalik qulay bo'lsa, ular optimal sharoitlarga qanchalik yaqin bo'lsa, rivojlanish shunchalik muvaffaqiyatli boshlanadi. Agar miyaning etukligi va uning faoliyatining boshlanishi vaqtga to'g'ri kelsa va sharoitlar qulay bo'lsa, unda rivojlanish osonlik bilan - eng yuqori tezlashuv bilan davom etadi. Rivojlanish o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqishi mumkin va bola qobiliyatli, iste'dodli va yorqin bo'lishi mumkin.

Xulosa. Hozirgi globallashuv davrida innovatsiyon texnika va texnologiyalar rivojlangan davrda bolalarning fikrlash doirasi hamda ularning ijodiy qobiliyatlari ham kengayib bormoqda. Bolalarning ijodiy qobiliyatlari va fikrlashlarini rivojlantiruvchi bir qator yangi dasturlar joriy etilmoqda. Jumladan: Mental arifmetika san'at va aql idrokni rivojlantiruvchi dasturdir. Ushbu dastur yordamida bolalar nafaqat o'qishda muvaffaqiyatga erishadilar, balki hayot motivatsiyasiga ega bo'lib, ijodiy qobiliyatlari kengaymoqda. Mnemonika usuli ham tezkor xotira va ijodiy fikrlash tezligini rivojlantiruvchi dasturdir. Zamonaviy ota-onalar va o'qituvchilar o'zlariga birinchi navbatda bolani ijodiy rivojlantirish vazifasini qo'ydilar. Bunday qobiliyatlarni rivojlantirishga katta e'tibor beriladi. Shu sababli, ko'pincha o'quv dasturlarida maktabgacha yoshdagi bolalar uchun TRIZ dan foydalanish va shu jarayonga asoslangan mashg'ulotlarni tashkil qilish muhim bir jarayon bo'lib hisoblanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. PQ-3261 09.09.2017 Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qaror.
2. "Maktabgacha pedagogika" F.R. Qodirova, Sh.Q. Toshpo'latova, N.M. Kayumova, M.N. A'zamova. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V, T. 2019
3. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini rejalashtirish. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V, T.2020
4. O'yin orqali ta'lim olish. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V, T.2020
5. S.X. Jalilova, S.M. Aripova "Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi" Toshkent 2017
6. Z. Nishonova, G. Alimova "Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi" Toshkent 2006

